

Bachelorwerkstuk Godgeleerdheid

Islam op internet

werkstuk aangeboden aan:
dr. Lucien van Liere

**Subfac. Godgeleerdheid
Universiteit Utrecht**

Erwin Vogelaar
3338363
20-08-2012

Inhoudsopgave

Inleiding	3
1 – Internet	4
1.1 - Inteneteigenschappen	4
1.2 - Samenleving	6
1.3 - Digital Divide	7
2 - Islam online	10
2.1 - Groei en gebruik	10
2.2 - Dar Al-Cyber Islam	12
2.3 - Websites	14
3 – Interpretatieproblemen	16
3.1 - Autoriteit	16
3.2 - Fatwa's	17
Conclusie	19
Literatuurlijst	20

Inleiding

“Islam” invullen op Google geeft 565.000.000 resultaten in 0,15 seconden.¹

Niet alleen is het internet niet meer weg te denken uit de moderne samenleving, maar zonder het internet zou de samenleving in haar huidige vorm niet meer kunnen bestaan. Hoewel deze moderne technologie op zoveel manieren in ons leven is doorgedrongen, is het voor sommige groeperingen in de samenleving nog steeds aftasten wat er mogelijk is, hoe het gebruikt kan worden en welke gevolgen dat heeft.

Zo vindt ook religie haar plek online. Maar als religie van print naar digitaal gaat, is het onontkoombaar dat dit gevolgen heeft voor die religie. Maar welke gevolgen zijn dit dan? Daar wil ik in dit bachelorwerkstuk een antwoord op vinden door te kijken naar de stappen die islam op het internet gemaakt heeft en nog steeds maakt.

Hierbij spits ik mij in dit bachelorwerkstuk toe op de gebruiker van de mogelijkheden dat het internet biedt. De individuele moslims die online hun verhaal kunnen doen, gelijkdenkende vinden, informatie zoeken of juist informatie delen. Heeft een technologie als het internet, door zijn inherente eigenschappen, het in zich om een religie te democratiseren? Of zorgt het gebrek aan autoriteit juist voor een wildgroei aan figuren die opstaan en die autoriteit aannemen?

De hoofdvraag voor dit bachelorwerkstuk luidt:

Welke invloed heeft de digitalisering van islam op islam?

Het werkstuk is onderverdeeld in drie delen. In het eerste deel kijk ik naar de sociale veranderingen die de digitalisering van de samenleving teweeg brengt, met de nadruk op de eigenschappen van het internet. Vervolgens kijk ik in het tweede deel hoe islamitische organisaties, maar vooral individuele moslims, deze mogelijkheden benutten en welke gevolgen dat heeft. Hierbij ligt de nadruk op de religieuze activiteiten van moslims op het web, aangezien moslims uiteraard op allerlei andere vlakken ook online actief zijn. Het derde deel van dit werkstuk gaat over de interpretatieproblemen dat de digitalisering van de islam met zich meebrengt, met de nadruk op autoriteit en de wildgroei aan fatwa's.

---

¹ Via Google (www.google.nl), augustus 2012.

1: internet

Voordat het internet de wereld zou gaan veroveren, was het aan de televisie om een nieuwe overheersende vorm van communicatie te worden. Het was een nieuw medium dat werd gekarakteriseerd door een zintuiglijke simulatie van de werkelijkheid en tevens de verleidelijkheid voor de kijker. Met de televisie aan kop ontstond er een soort communicatie-explosie over de gehele wereld, samen met radio, krant, tijdschriften en boeken. In de jaren tachtig zorgde nieuwe technologieën ervoor dat kranten op afstand gemaakt en verspreid werden, muziek draagbaar werd, radio meer werd gespecialiseerd, en videorecorders lieten mensen televisieprogramma's op een eigen tijd kijken of boden juist een alternatief voor de programma's die op de televisie aangeboden werden. In de jaren negentig ontstonden er steeds meer televisiezenders die gesegmenteerd raakten door ideologieën, smaken en levenswijzen. Maar wat televisie nog steeds met zijn mediavoorgangers gemeen had, was dat het bij éénrichtingsverkeer bleef. Pas toen het beeld van de buis naar het beeldscherm verplaatste zou dat veranderen en zou het publiek van zich laten horen.²

Het internet ontwikkelde zich vervolgens in een sneltreinvaart. Wat de radio dertig jaar aan tijd kostte om te penetreren in de Amerikaanse huishoudens, deed de televisie nog maar vijftien jaar over. En het internet had er, na de ontwikkeling van het wereldwijde web, maar drie jaar voor nodig.³

Naarmate het internet groeit, wordt de wereld steeds kleiner. Over de gehele wereld doet men online mee, en zo verschijnt ook religie in al haar vormen online op verschillende en verrassende manieren. De samenleving digitaliseert en dat gaat niet zonder gevolgen. Welke gevolgen dat exact heeft moet nog blijken, gezien het zo'n moderne ontwikkeling is, maar dit betekent niet dat er niet al het nodige over te zeggen valt. Want wat kenmerkt dit relatief nieuwe medium en hoe zien we dat terug in de samenleving?

1.1: Interneteigenschappen

Voor religie is print het aangewezen medium. Heilige geschriften, toevoegingen en commentaren staan op papier. De eigenschap van dit medium is, net als televisie, dat het gaat om communicatie van één kant. Bij print gaat het duidelijk om eenrichtingsverkeer met een heldere zender en een publiek, maar door het internet wordt dat schema overhoop gehaald. Kenmerkend voor het internet is namelijk interactiviteit, een eigenschap dat zich vlot ontwikkeld heeft. Van het klikken op een hyperlink om zo naar een andere pagina op het wereldwijde web te gaan, is het internet gegroeid naar een omgeving waar feedback mogelijk is op praktisch alles wat gepubliceerd wordt. Het publiek bestaat niet meer uit passieve consumenten, waardoor er nu altijd een soort controle plaatsvindt over hetgeen dat door de zender verzonden wordt. Internetgebruikers verwachten die interactiviteit als een gegeven door wat ze van het medium gewend zijn, dus het eenrichtingsverkeer voldoet werkelijk niet meer.⁴ Er kan gesproken worden van een nieuwe machtsbalans, omdat het publiek, maar ook de productie, niet meer compleet van bovenaf te besturen valt.⁵

---

² M. Castells, *The Rise of the Network Society* (Blackwell 2010) 358-371

³ M. Castells, *Network Society*, 382

⁴ K. Fuery, *New Media: Culture and Image* (Houndmills 2008) 28-35

⁵ J. Rosen, *The People Formerly Known as the Audience, The Social Media Reader* (New York, London 2012) 13-16

Een ander gevolg hiervan is dat het onderscheid tussen auteur en lezer onduidelijker wordt, want het publiek kan online net zo goed een producent van content worden. Bijvoorbeeld via een reactie direct onder een artikel, een discussie via sociale media of het schrijven op een eigen weblog. Zeker bij “group publishing”, waarin een groep collectief werkt aan content, verdwijnt de grens volledig. Het bekendste voorbeeld hiervan is online encyclopedie Wikipedia, waarop gebruikers over de gehele wereld de inhoud verzorgen en elkaar daar ook op controleren.⁶

Wat er gebeurt op het internet is, door het open karakter waarin iedereen een zender kan zijn, voor een groot deel spontaan, ongeorganiseerd en divers in doel. Dit heeft gezorgd voor groeperingen die samenkomen door een gedeelde interesse, waardoor individuen en organisaties in virtuele gemeenschappen op eigen manieren interactie met elkaar kunnen hebben.⁷

Online verschuilen de meeste gebruikers zich achter pseudoanonimiteit. Een digitale identiteit, meestal met een eigen gekozen naam.⁸ Men kan gebruikelijk toegang krijgen tot deze identiteit via een gebruikersnaam en wachtwoord. Deze anonimiteit geeft de gebruiker de kans om gezichtslus naar buiten te komen zonder persoonlijke gevolgen voor het uiten van bepaalde meningen.⁹

Er kan gesproken worden van een virtueel burgerschap. Gemeenschappen worden op het web gevormd door mensen die zich verbonden voelen door gedeelde interesses. Deze gemeenschappen hebben vaak een open lidmaatschap en de mogelijkheid een eigen identiteit te creëren. Door de veranderlijkheid van het internet kunnen ook deze gemeenschappen snel veranderen, maar ze kunnen tevens snel gemaakt worden. Bijvoorbeeld door het starten van een weblog, waar tegenwoordig vele gratis en makkelijk te begrijpen middelen voor zijn om te beginnen. Bezoekers reageren op een geschreven stuk op de weblog, of staan via sociale netwerken als Facebook en Twitter in contact. Het zijn ook gemeenschappen die elk hun eigen regels ontwikkelen. Voor de groei van deze gemeenschappen is het van belang wie er het beste met de technologie en de middelen van het internet om kan gaan en zich kan aanpassen. De gemeenschappen die zich op die manier het beste kunnen presenteren groeien het snelst.¹⁰ Naast weblogs zijn er bijvoorbeeld ook discussiefora, e-maillijsten, podcasts en grote nieuwswebsites.

Wat een groot verschil heeft gemaakt bij het verspreiden van verhalen en informatie online is RSS (Really Simple Syndication). RSS zorgt ervoor dat iemand niet naar een pagina hoeft te gaan om te zien of er nieuwe informatie te vinden is, maar dat er op een website geabonneerd kan worden, zodat elke keer als de pagina verandert de abonnee een melding krijgt. Zeker bij weblogs zorgt dit voor een belangrijk voordeel vergeleken met de al langer bestaande persoonlijke websites en opiniecolumnns.¹¹

Iedereen kan nu via toegankelijke gratis middelen een weblog starten, zonder dat er technologische kennis nodig is naast het kunnen werken met een computer. Toen het internet ontstond was het moeilijk te gebruiken voor mensen die niet wisten wat ze moesten doen. Het

---

⁶ M. Doueïhi, *Digital Cultures* (Cambridge 2011) 19-34

⁷ Castells, *Network Society*, 383

⁸ Doueïhi, *Digital Cultures*, 40-43

⁹ J. Migga Kizza, *Ethical and Social Issues in the Information Age*, (London, 2010) 82-88

¹⁰ Doueïhi, *Digital Cultures*, 64-68

¹¹ T. O'Reilly, *What is Web 2.0?, The Social Media Reader* (New York, London 2012) 39-41

wereldwijde web werd de manier om het internet voor veel meer mensen toegankelijk te maken en mensen op een duidelijke manier informatie te laten vinden. Dit proces, om het internetgebruik makkelijker en toegankelijker te maken, wordt tot de dag van vandaag nog steeds voortgezet. Belangrijke ontwikkelingen waren bijvoorbeeld webadressen, zoekmachines en nieuwe webbrowsers en later ook nieuwe apparaten om mee online te kunnen gaan, zoals mobiele telefoons. De wereld omarmde dit en het internet werd letterlijk een wereldwijd web.¹²

En omdat het internet van nature open is, krijgen overheden en commerciële organisaties er geen vat op. Internetters kunnen altijd op zoek naar een alternatief als een internetdienst hen niet meer bevalt. Dit gegeven gaat terug naar de eerste generaties internetgebruikers. Dat waren mensen die bekwaam en gewillig waren, en de nodige tijd en energie hadden om in hun hobby te steken. Een pioniersgeest die vandaag de dag nog blijft hangen en commercialisatie wantrouwt. De keerzijde van die openheid is bijvoorbeeld de aanwezigheid van hackers.¹³

1.2: Samenleving

Dat het internet zo vlot gegroeid is, heeft logischerwijs gevolgen voor de samenlevingen die er gebruik van maken. Cultuur wordt namelijk beleefd via communicatie, en dit nieuwe technologische systeem transformeert communicatie op een fundamentele manier. Het nieuwe systeem is nog niet volledig in plaats en zal in de komende tijd verder moeten ontwikkelen. Hoewel deze ontwikkeling wellicht in een oneven snelheid plaatsvindt, en ook geografisch gezien niet overal even snel gaat, is de ontwikkeling niet te stoppen. Het internet zal, nog meer dan nu al het geval is, de dominante activiteiten van de samenleving omarmen.¹⁴

Maar of het nou via virtuele gemeenschappen gaat, of dat men op andere manieren online te vinden is, de moderne mens is, zeker in het Westen, tegenwoordig constant verbonden met het internet. Via RSS, sociale netwerken - zoals Twitter, Facebook, Hyves -, discussiefora en andere online mogelijkheden is de mens verbonden met de hele wereld. Dat heeft gevolgen, want een volgende vraag is of dit virtuele burgerschap ons leven verrijkt of juist compliceert en of al die speciale virtuele gemeenschappen een zinnige aanvulling of vervanging kunnen zijn voor traditionele vormen van gemeenschap. Of zorgt deze nieuwe vorm van gemeenschap juist voor afzondering, waardoor mensen losgesneden worden van de samenleving en uiteindelijk van de "echte" wereld?¹⁵

Volgens verschillende sociale critici, zoals Mark Slouka, is het online leven een makkelijke manier om van het echte leven te ontsnappen, en onder bepaalde condities zorgt het gebruik van internet daarom ook voor een toename van eenzaamheid, gevoelens van vervreemding of zelfs depressie.¹⁶ Door het leven in virtuele en fysieke gemeenschappen, als het ware in twee werelden, structureert het leven zich steeds meer rond het net en rond het zelf. Sociale groepen en individuen kunnen steeds verder van elkaar vervreemd raken. Het gevolg daarvan is dat men de ander steeds meer als vreemdeling kan gaan zien en uiteindelijk zelfs als een gevaar.¹⁷

Maar aan de andere kant is er bijvoorbeeld Barry Wellman, een leidend empirisch onderzoeker internetsociologie, die stelt dat virtuele gemeenschappen juist niet tegenover fysieke

---

¹² Castells, *Network Society*, 52-54

¹³ Castells, *Network Society*, 384-385

¹⁴ Castells, *Network Society*, 357

¹⁵ Castells, *Network Society*, 386

¹⁶ Castells, *Network Society*, 387

¹⁷ Castells, *Network Society*, 3

gemeenschappen staan, maar dat het eerder verschillende vormen van gemeenschappen zijn die interactie hebben met andere vormen van gemeenschap. Online gemeenschappen zijn volgens Wellman geen imitaties van andere vormen van leven, ze bestaan op zichzelf met eigen dynamieken en regels. Wellman stelt tevens dat het internet juist zorg voor meer sociale verbanden, ook in het fysieke bestaan.¹⁸

Ook opvallend is het idee dat de verschillende eigenschappen van het internet er voor zorgen dat de technologie de mogelijkheid in zich heeft om te democratiseren. Juist door het punt dat de ontvanger kan reageren op de zender, en ook zelf zender kan worden, wordt het internet gezien als een inherent democratiserende technologie.¹⁹

Sterker nog: cyberspace geeft alle gebruikers een stem, ook mensen wiens stem niet gehoord wordt in het dagelijks leven, of zelfs in de publieke ruimte niet het recht van een stem hebben. Verhalen, gebeurtenissen en openbaringen krijgen een plek. Dit gebeurt onder andere via sociale netwerken. Online sociale netwerken zijn groeperingen rond een website dat specifieke diensten biedt voor de leden van die groep. Deze diensten zijn ruwweg onder te verdelen in socialisatie, zakelijke netwerken, het terug in contact komen en daten. Deze sociale netwerken zijn plekken waar mensen vaak persoonlijke zaken delen, wat vragen oproept of dit problemen kan opleveren voor de privacy. Er is veel over de ander te weten te komen door hetgeen wat diegene deelt via het internet, maar aan de andere kant weet je door het anonieme karakter van het internet eigenlijk nooit zeker wie je tegenover je hebt staan. Door virtuele persoonlijkheden kent men elkaar dus toch ook weer niet. Opvallend in deze gemeenschappen is dat er geen traditionele vorm van autoriteit is, want er bestaat een gedeeld idee van verantwoordelijkheid.²⁰

Ook hebben de afgelopen jaren aangetoond hoe sociale media, zoals Twitter en Facebook, een middel kan zijn om een revolutie te starten. De online netwerken werden afgelopen jaren gebruikt om demonstraties te organiseren en mensen tot protest op te roepen. Dit is mogelijk, omdat ze op deze manier massaal met elkaar kunnen communiceren los van de autoriteit. Dat dit van belang kan voor een revolutie bleek hoe in Egypte op 25 januari 2011 Twitter, Facebook en mobiele berichten door de autoriteiten geblokkeerd werden en twee dagen later het volledige internet in het land offline gezet werd.²¹

1.3: Digital divide

Een belangrijke factor voor het gebruik van het internet over de gehele wereld, zeker met de focus op moslimgemeenschappen al in gedachte, is de zogenoemde *digital divide*, een scheiding tussen internetgebruikers en mensen die het internet niet kunnen gebruiken door het gebrek aan toegang of kennis.²²

Volgens de *UN Human Development Report 2000* bleek er een grote digital divide tussen de rijke geïndustrialiseerde landen van het Noordelijk halfrond, en de armere ontwikkelingslanden, geografisch gelegen in het zuidelijk halfrond. Maar vergeleken met statistieken die tussen 1994 tot 1998 verzameld werden door de UN, is het duidelijk dat mensen in die ontwikkelingslanden

---

¹⁸ Castells, *Network Society*, 389

¹⁹ S. Coleman, J.G. Blumler, *The Internet and Democratic Citizenship: Theory, Practice and Policy* (Cambridge 2009) 166-168

²⁰ Castells, *Network Society*, 236-240

²¹ J. Curran, N. Fenton, D. Freedman, *Misunderstanding the Internet* (Oxon 2012) 51-53

²² M.Chawki, *Islam in the Digital Age: Counselling and Fatwas at the Click of a Mouse*, *Journal of International Commercial Law and Technology* vol. 5, ed. 4 (2010) 178

in 2000 al een groter percentage van elke categorie aan informatievoorziening bezitten, zoals computers, internetverbindingen en vaste telefoonlijnen. Maar toch bevond in 2000 maar liefst 88 procent van de werelds 143 miljoen internetgebruikers in paar dozijn van de rijkste landen. De ontwikkelingswereld behuiste in 2000 vier procent van de internetconnecties, maar 90 procent van de bevolking leeft daar.²³

Uit cijfers van *UN Human Development Report 2010* blijkt dat de digital divide nog steeds een realiteit is, maar in het decennium tussen de twee Human Development Reports is het aantal internetverbindingen in de ontwikkelingslanden met 4000 procent gestegen. Dit lijkt een groot aantal, en het is ook zeker een significante groei, maar is het aantal internetverbindingen in de ontwikkelingslanden gestegen van 0,1 procent van de bevolking naar 4,2 procent van de bevolking, is het in de rijke landen gestegen van 32 procent van de bevolking naar 70 procent van de bevolking. Het verschil is dus nog steeds aanzienlijk. Hoewel het aantal internetverbindingen absoluut gezien enorm gestegen is, is de digital divide relatief gezien groter geworden.²⁴

Maar de digital divide beperkt zich niet door de toegang tot internetverbindingen. Zo gebruiken oudere mensen, boven de vijftig, internet veel minder dan andere leeftijdsgroepen. Daarnaast laat studie na studie zien dat hoe hoger de educatie is, hoe waarschijnlijker het is dat diegene een computer gebruikt en dus ook het internet. En dan zijn er nog meer praktische problemen onderdeel van de digital divide, zoals de beschikbaarheid van technologie en apparatuur in ontwikkelingslanden.²⁵ Zodra technologie om het wereldwijde web te bereiken goedkoper wordt, en de beschikbaarheid groeit via alternatieve toegangspunten - zoals internetcafés, bibliotheken, breedband internet - zal er meer mogelijk zijn voor die gemarginaliseerde gemeenschappen om toegang te krijgen.²⁶

Uit een onderzoek van het Amerikaanse tijdschrift *Wired* bleek dat in 2007 de kosten voor een internetverbinding wereldwijd enorm verschillen. Zo werd men in Pakistan gemiddeld \$106,98 per 100 Kbps betaald, uitgerekend als tweemaal het gemiddelde maandelijks inkomen. In Saoedi-Arabië kostte 100 Kbps gemiddeld \$572,82, zo'n 58 procent van een maandsalaris. Vergeleken met de Verenigde Staten, waar het gemiddeld \$0,49 per 100 Kbps kostte, in Nederland \$0,14 of in Japan \$0,06.²⁷ Toch is het aantal internetgebruikers in Saoedi-Arabië tussen 2000 en 2008 met 1.612 procent gestegen met internetverbinding bij 4,3 procent van de bevolking.²⁸

Andere relevante landen zijn bijvoorbeeld Marokko, waar het aantal internetgebruikers tussen 2000 en 2008 met 5.121 procent is gestegen en daar maakt 33 procent van de inwoners gebruik van het internet. In Turkije is het aantal internetgebruikers tussen 2000 en 2008 met 916 procent gestegen en maakt 34,4 procent van de inwoners gebruik van het internet. In Egypte is het aantal internetgebruikers tussen 2000 en 2008 met 2.916 procent gestegen en maakt 16,6 procent van de inwoners gebruik van het internet. In Pakistan maakt 11,1 procent van de inwoners gebruik van het internet.

De term digital divide omvat dus meerdere onderdelen die er voor zorgen dat niet iedereen toegang heeft tot het internet, of weet hoe het internet op een juiste manier te gebruiken. Ook in

---

²³ Chawki, *Islam in the Digital Age*, 178

²⁴ http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2010_EN_Complete_reprint.pdf 67

²⁵ Kizza, *Ethica and Social Issues*, 130-137

²⁶ Chawki, *Islam in the Digital Age*, 178

²⁷ G.R. Bunt, *iMuslims: Rewiring the House of Islam* (North Carolina 2009) 56

²⁸ http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2010_EN_Complete_reprint.pdf 212

het westen bestaat de digital divide, bijvoorbeeld in de generatiekloof. Jongeren weten beter hoe ze de systemen van het internet kunnen gebruiken en het beste kunnen benutten.²⁹ De verschillen tussen oud en jong, rijk en arm, geleerd en ongeleerd hebben invloed op de leefomgeving op het internet. Zo worden de websites onderhouden en gelezen door een elite wat verre van representatief is voor de wereldbevolking.³⁰

In dit nieuwe communicatiesysteem lijkt iedereen welkom. Het internet is in haar inclusiviteit open voor alle culturele expressies, maar alleen aanwezigheid in dit systeem kan leiden tot deelname. Door het gebrek aan toegang of kennis kan men niet gebruik maken van het internet en niet deelnemen aan wat er online gebeurt. De barrière om mee te doen is daardoor onderdeel geworden van een nieuwe strijd in de maatschappij. Wie zijn nu de *interacting* en wie is de *interacted*?³¹

Overgaand naar het tweede deel van dit bachelorwerkstuk is het opvallend de opkomst van een digitale cultuur vandaag de dag gezien kan worden als een grote, misschien wel de enige, rivaal voor religie als een universele aanwezigheid. Juist door de zaken hierboven beschreven.³² Internet heeft tevens individualistische en neo-anarchistische neigingen in zich, wat recht tegenover de traditionele expressie van religie staat.³³

Maar dit betekent absoluut niet dat georganiseerde religies en individuele gelovigen zich niet online begeven. Praktisch elke religie is wel op een of andere manier online aanwezig. Dat uit zich op verschillende manieren, en de gebruikers zijn online met verschillende doeleindes. Zo ook moslimgemeenschappen, bijvoorbeeld in Europa waar moslims in een andere cultuur leven en zo het gevoel kunnen hebben er niet bij te horen. Online kunnen ze een gemeenschap vinden om hun ervaringen met anderen te delen of om hulp in te roepen bij bepaalde vraagstukken.³⁴

---

²⁹ Doueih, *Digital Cultures*, 35

³⁰ G.R. Bunt, *Islam in the Digital Age: E-Jihad, Online Fatwas and Cyber Islamic Environments* (London 2003) 206

³¹ Castells, *Network Society*, 405

³² Doueih, *Digital Cultures*, 3

³³ Chawki, *Islam in the Digital Age*, 175-176

³⁴ Chawki, *Islam in the Digital Age*, 165

2: Islam online

De moskee wordt traditioneel gezien als de doorgang naar de moslimse gemeenschap, maar bijvoorbeeld in Amerika gaat al tachtig procent van de moslims niet meer regelmatig naar de moskee. Een combinatie van democratisatie en deterritorialisatie heeft er toe geleid dat Amerikaanse moslims gemeenschappen zoeken en creëren op basis van verschillende vormen van interpretatie, onder andere op het internet.³⁵

Vijftien miljoen moslims, verspreid over de gehele wereld, zijn online, net iets meer dan één procent van de totale wereldwijde moslimpopulatie. Online hebben moslims vrij toegang tot islamitische leringen, waardoor de levering van informatie binnen de islam versneld is. Het internet is daarnaast een plek geworden waar de traditionele bron van religieuze autoriteit bestreden wordt door het publiek. Zelfs imams vinden extra bereik voor hun preken door deze te uploaden op het wereldwijde web.³⁶

Een van de gevolgen van de groei van het internet is dat het de symbolische macht van traditionele zender, die buiten het nieuwe systeem staan, verzwakt als het niet mee kan komen in het nieuwe systeem. Hetzelfde als het verhaal in de digital divide, waarin iedereen welkom is, maar men alleen mee kan doen als men ook daadwerkelijk online gaat. Maakt die traditionele zender juist wel gebruik van het nieuwe systeem, dan is er de reële mogelijkheid dat de macht juist enorm vergroot kan worden. Zie bijvoorbeeld binnen het evangelisch christendom de groei van de teledominees.³⁷

2.1: Groei en gebruik

Het online gaan van islam is in drie fases gebeurd. Het begon begin jaren tachtig met moslimse studenten die werkten in de industrie waar het internet begonnen is. De teksten van de Koran en de Hadith kwamen al snel online, waarbij het van belang is om te vermelden dat dit op het internet gezet werd los van de traditie, puur als teksten zelf beschikbaar voor de studenten en anderen met toegang tot het internet. Er ontstond in deze eerste fase een ideaal van een globaal islamitisch bewustzijn en er werden online discussiegroepen over islam gecreëerd waarin moslims met elkaar in gesprek konden gaan. De tweede fase ontstond in het midden tot eind jaren negentig, met naast discussiegroepen de nadruk op alternatieve communicatiekanalen. Ook groeide in deze fase de rol van radicale activisten. Daar tegenover luidde de derde fase juist een moderatie in, waarin er ruimte ontstond voor meer meningen op het online platform. De nadruk in de gesprekken kwam te liggen op het harmoniseren van religie en het dagelijks leven. In deze derde fase werden websites ook meer interactief dan enkel educatief of informatief. Ook werden de websites in meerdere talen beschikbaar gesteld, zodat veel meer mensen de sites konden lezen en discussie en het debat open werden gesteld voor moslims wereldwijd.³⁸

Vanuit daar heeft online islam een groei meegemaakt. Zeker de gebeurtenissen op 11 september 2001 zette het internet open voor tal van moslims over de gehele wereld die met elkaar in contact kwamen en in dialoog gingen. Ook bijvoorbeeld na de bomontploffingen in de Londense metro in 2005 gebruikten verschillende islamitische organisaties het internet om de

---

³⁵ S. Zamam, *From Imam to Cyber-Mufti: Consuming Identity in Muslim America*, *The Muslim World* vol. 98 (2008) 466

³⁶ Chawki, *Islam in the Digital Age*, 169

³⁷ Castells, *Network Society*, 406

³⁸ Chawki, *Islam in the Digital Age*, 170

acties te veroordelen. Naar deze reacties kon de media vervolgens weer naar toe verwijzen in hun online artikelen.³⁹ Ook speelde het internet een grote rol na de cartoons van de profeet Mohammed in de Deense krant Jyllands-Posten. Hoewel die cartoons niet op internet ontstonden, werd het internet wel gebruikt om het te verspreiden en vervolgens reacties te plaatsen of protesten te organiseren.⁴⁰

Die groei van de online kant van islam heeft nieuwe opties van religieuze autoriteit mogelijk gemaakt. Onder andere vrouwen, minderheden en moslims die willen vernieuwen kunnen online een stem vinden die hun mogelijk ontzegd wordt in de publieke sfeer.⁴¹ Dit is grotendeels te danken aan het gebruik van anonimiteit, of een virtuele persoonlijkheid, waardoor iedereen in discussie in principe een gelijke partner is. Achter een gebruikersnaam is niet te zien of een gesprekspartner een vrouw of man is, of een soenniet of sjiïet. Hierbij is ook van belang dat men websites kan bezoeken zonder dat de omgeving, zoals vrienden en familie, dat hoeft te weten.⁴²

Een ander gevolg van de groei van online islam is dat de informatie die voorheen enkel beschikbaar was voor religieuze leiders en geleerden, nu voor iedereen beschikbaar is. En alles is ook daadwerkelijk online beschikbaar: van online Koranlezingen tot de mogelijkheid om te zoeken op interpretaties van verschillende geleerden van over de gehele wereld.⁴³

De meerderheid van de moslimse internetgebruikers die aanwezig zijn in online discussies en surfen op het web zijn jonge studenten. Geleerde, geletterde, jonge mensen die weten hoe ze het internet kunnen gebruiken, maar tevens mogelijk ook de toekomstige leiders van islamitisch gedachtegoed worden. Maar als er gekeken wordt naar wie er nu eigenlijk online is, dan is het een geleerde elite die Engels spreekt, toegang heeft tot het web en de kennis heeft om hun bericht op een juiste manier online te presenteren. En die elite biedt niet perse een radicaal nieuw islamitisch perspectief.⁴⁴

Maar het gebruik van het internet neemt ook hele praktische vormen aan, bijvoorbeeld het uitvoeren van rituelen net wat praktischer te maken. Dit wordt goed zichtbaar als er gekeken wordt naar de vijf zuilen van de islam, waar elke moslim zich aan dient te houden:

- De moslim kan met de salat, het gebed, praktisch geholpen worden door gebedstijden bij te houden via een website, aangezien de tijden afhankelijk zijn van de stand van de zon en de maan. Maar ook kunnen satellieten in combinatie met een internetverbinding op een mobiele telefoon gebruikt worden om de richting naar Mekka te bepalen.
- De hajj, de bedevaart naar Mekka, kan online tot in de details gepland worden, maar er bestaat ook debat of het internet de hajj compleet kan vervangen. In ieder geval is het internet voor moslims die de reis zelf onmogelijk kunnen maken het beste alternatief. Via satellietbeelden, verhalen van moslims die de hajj beleefd hebben en video's van de Ka'aba kan het bijna lijken alsof de thuiszittende moslim de bedevaart zelf beleefd heeft.

---

³⁹ Bunt, *iMuslims*, 9

⁴⁰ Bunt, *iMuslims*, 126-128

⁴¹ S. Zamam, *From Imam to Cyber-Mufti: Consuming Identity in Muslim America*, *The Muslim World* vol. 98 (2008) 470

⁴² A. Kort, *Web, Dar al-Cyber Islam: Women, Domestic Violence, and the Islamic Reformation on the World Wide Web*, *Journal of Muslim Minority Affairs* vol. 25, ed. 3 (2005) 367

⁴³ Kort, *Dar al-Cyber Islam*, 364

⁴⁴ Kort, *Dar al-Cyber Islam*, 364-367

- Tijdens de ramadan, de vastenmaand, biedt het internet een plek om in contact te komen met andere moslims. De ramadan is tevens duidelijk een maand waarin de hoeveelheid internetactiviteit op islamitisch gerelateerde websites enorm toeneemt.
- De shahada, de geloofsgetuigenis, kan door internet praktischer gemaakt worden door het op te kunnen zeggen via Voice over Internet Protocol (Voip), bijvoorbeeld door een programma als Skype waarmee internetbellen mogelijk wordt gemaakt.
- Het internet kan tevens helpen met de zakat, het geven van aalmoezen, door het geven van advies, informatie of makkelijke opties om aan de zakat te voldoen. Zo kunnen islamitische websites een knop op de website hebben staan waarmee een donatie naar de website gemaakt kan worden.⁴⁵

Andere voorbeelden zijn het horen van de azan (oproep tot gebed) of Takbīr (“Allahoe akbar”) via YouTube en natuurlijk het luisteren naar lezingen van de Koran. Koranverzen zijn zelfs te downloaden als ringtone, maar dat niet zonder controverse. Zo heeft de *Saudi Arabian Islamic Jurisprudence Council* een fatwa uitgegeven waarin het gebruik van Koranverzen als ringtones verboden werd, omdat het vernederend en denigrerend zou zijn hoe de verzen van het heilig boek plots worden afgekapt als de ringtone is afgelopen, of de telefoon wordt opgenomen.⁴⁶

En het internet kan voor moslims nuttig zijn in alle fases van het leven. Bijvoorbeeld bij een geboorte zoeken naar een toepasselijke naam in een internetdatabase. Het vinden van een partner, voor zichzelf of voor de kinderen. Ook bij de dood wordt het internet gebruikt, zoals het aankondigen van het overlijden van een lid van de gemeenschap. Er is zelfs een begraafplaats in Karichi, Pakistan, met video’s van begrafenissen en foto’s van graven.⁴⁷

Zoals gezegd vinden mensen met gelijke ideeën elkaar online. Een van de beste voorbeelden van de mogelijkheden van het creëren van gemeenschappen is het bij elkaar brengen van een van de meest ondergrondse subcultuur die te bedenken is: de homomoslims. Deze moslims, die wellicht in hun leefomgeving niet zichzelf kunnen zijn, vinden elkaar op een website als Queer Jihad⁴⁸ en kunnen daar met elkaar over onderwerpen praten waar ze niet met vrienden, familie of de omgeving mee kunnen praten. Een nieuwe vorm van gemeenschap van islam, of Dar Al-Cyber Islam.⁴⁹

2.2: Dar Al-Cyber Islam

Hoewel de scheiding verdwijnt, is er in islam een onderscheid tussen Dar Al-Islam en Dar Al-Harb (huis van de islam en huis van de oorlog). Alexis Kort voegt daar Dar Al-Cyber Islam bij, een nieuw concept van gemeenschap dat zich over de gehele aarde uitstrekt. Islamitische sites weten informatie simpel, welbespraakt en in een dynamische en leesbare manier te presenteren. Websites zijn voor iedereen, waardoor ze volgens Kort het belangrijkste medium zijn voor een reformatie binnen islam.⁵⁰ De mogelijkheid dat het internet een islamitische reformatie kan beweegstellingen is gebaseerd op het idee dat individuele moslims, zowel

⁴⁵ Bunt, *iMuslims*, 88-99

⁴⁶ Bunt, *iMuslims*, 79-80

⁴⁷ Bunt, *iMuslims*, 103-112

⁴⁸ <http://www.well.com/user/queerjhd/index.htm> “We are interested in the spiritual lives of gay and lesbian Muslims, and other queer Muslims. We are interested in encouraging queer people to remain true to their Creator, to grapple with the issues, to come to terms with who they are in whatever manner and fashion they are capable of doing so.”

⁴⁹ Kort, *Dar al-Cyber Islam*, 366

⁵⁰ Kort, *Dar al-Cyber Islam*, 364-368

mannen als vrouwen, echte actoren zijn in dit nieuwe systeem en niet zomaar objecten. Ze zijn producenten van kennis en niet enkel consumenten van kennis.⁵¹

Kort argumenteert dat er eerst print was om de autoriteit van de gevestigde oelema (geleerden) te bevragen, want voor print had enkel de geletterde oelema handgeschreven versies van de Koran in het bezit. Hun interpretatie stond vast en werd autoritair. Dit werd bekend als het “sluiten van de poorten van ijtihad”. Door print werden alle teksten door iedereen te lezen die kan lezen, en nu zou door het internet het nog verder kunnen verspreiden, onder andere mogelijk onder vrouwen. Met meer toegang tot religieuze teksten, buiten de Koran ook de Hadith en interpretaties, kunnen moslims meer geleerd worden, waardoor de autoriteit van de oelema wordt aangevochten en verandert wat als legitiem en authentiek ijtihad (het maken van een beslissing in de islamitische wet) gezien wordt.⁵²

Het nieuwe systeem kan hiermee de sociale rechtvaardiging voor seksdiscriminatie vernietigen. Of dit het einde kan betekenen voor de oude traditie waarin vrouwen buitengesloten worden, is nog niet duidelijk. Daar is meer tijd en onderzoek voor nodig. Maar het internet biedt in ieder geval wel de middelen waarmee vrouwen hun aanwezigheid kunnen proclameren.⁵³

In Dar Al-Cyber Islam zullen ook mogelijkheden tot religieus ritueel gaan ontwikkelen. Wat bijvoorbeeld al bestaat is de virtuele wereld *Second Life*, waarin april 2008 al acht moskees gecreëerd waren waar moslims bijvoorbeeld kunnen bidden.⁵⁴

Volgens hedendaagse moslimse geleerden is er geen tegenstrijdigheid tussen islam als een religie en haar aanwezigheid op het internet, maar het is wel afhankelijk van het doel waarmee het medium gebruikt wordt. Wat gepast is, is aan de individuele moslimse internetgebruiker om te beslissen.

*“The Internet is a blessing that Allah Almighty has bestowed on us, and we should thank Him for it. We should express our gratitude to Him by making good use of it. It is an act of ingratitude to misuse the Internet in the ways we know to be indecent.”*⁵⁵

De profeet Mohammad stelde in een Hadith: “Seek knowledge even as far as China”. Het internet kan gezien worden als een verlenging van deze opdracht, zoals uitgelegd in een fatwa.⁵⁶

Een belangrijke noot bij dit hoofdstuk is wel dat er verschillende vormen zijn om het internet toch te besturen, volledige vrijheid is een ideaal. Bijvoorbeeld hoe in Saoedi-Arabië toegang tot het internet achtergehouden werd voor de bevolking, zodat de overheid meer tijd had om censuur op te leggen. Of in China het blokkeren van websites en het beperken van de toegestane onderwerpen op discussiefora.⁵⁷

---

⁵¹ A. Mazrui, A. Mazrui, *The Digital Revolution and The New Reformation*, Harvard International Review (2001) 55

⁵² Kort, *Dar al-Cyber Islam*, 368

⁵³ Mazrui, *The Digital Revolution and The New Reformation*, 54

⁵⁴ Chawki, *Islam in the Digital Age*, 177

⁵⁵ Islam Online, “fatwa Bank: Islamic Etiquette for Using Online Messengers”, 3 september 2003, http://www.islamonline.net/servlet/Satellite?pagename=IslamOnline-English-Ask_Scholar/FatwaE/FatwaE&cid=1119503547366 (augustus, 2012)

⁵⁶ Bunt, *iMuslims*, 25-26

⁵⁷ J. Curran, N. Fenton, D. Freedman, *Misunderstanding the Internet* (Oxon 2012) 12

2.3: Websites

Islam op internet uit zich op verschillende manieren. Zo zijn er bijvoorbeeld websites, met wisselende vormen van interactiviteit, chatrooms en e-maillijsten. Maar het meest toegankelijk, voor zowel moslims als niet-moslims, zijn de grote websites. Dit zijn al snel de websites waar je het snelst mee in contact komt bij het binnenstappen van online islam. En vanuit deze websites kan men weer doorverwezen worden naar andere plekken op het wereldwijde web. In dit gedeelte enkele voorbeelden van zulke websites.

Islamic Finder (islamicfinder.com)

De populairste islamgerelateerde website op het internet, volgens cijfers van Alexa Online⁵⁸, is Islamic Finder. Het is een simpel ogende website, waarop bezoekers door het invullen van een postcode of een stadsnaam, snel en makkelijk de tijden voor het gebed kunnen opzoeken en islamitische organisaties in de buurt kunnen vinden. Ook heeft de website verwijzingen naar andere islamgerelateerde websites via verschillende categorieën zoals “Figh & Fatawa”, “Muslim Family” en “Health & Medicine”. Ook is er op de website een sectie te vinden met antwoorden op vragen wat de islam is. De website is volledig in het Engels te lezen.

Een voorbeeld van een vraag en antwoord over islam:

4. Why does Islam often seem strange?

Ans: *Islam may seem exotic or even extreme in the modern world. Perhaps this is because religion does not dominate everyday life in the West today, whereas Muslims have religion always uppermost in their minds, and make no division between secular and sacred. They believe that the Divine Law, the Shari'a, should be taken very seriously, which is why issues related to religion are still so important*

Opvallend voor Islamic Finder is dat er, vergeleken met de gemiddelde populatie op internet, relatief veel thuiswonende of schoolgaande vrouwen naar de website gaan, volgens de statistieken van Alexa Online.

Islam Q&A (islam-qa.com)

Islam Q&A is een website dat voornamelijk draait om fatwa's. Er staan nieuwe fatwa's op de hoofdpagina, er kan gezocht worden naar oude fatwa's en er kunnen vragen ingediend worden. De website is opgericht in 1997 door de Saoedi-Arabisch Shaykh Muhammad Saalih al-Munajjid, die ook de vragen op de website beantwoordt. Hiermee is deze website de langstlopende fatwawebsite op het internet. Had de website in maart 2001 nog 2.700 antwoorden op vragen⁵⁹, zijn dit er nu, augustus 2012, al 13.380. De meeste vragen worden gesteld over “Acts of Worship”, de website behuist namelijk 4.546 vragen en antwoorden over dat onderwerp. Er zijn op het moment van schrijven 195 vraag en antwoorden over internet. Een voorbeeld van zo'n vraag en antwoord:

Vraag:

I would like to know, from your point of view, does the Internet bring any benefits to the Islamic society in terms of spreading information to the user?

---

⁵⁸ <http://www.alexa.com/>, website met een database aan websites met informatie en statistieken. (augustus, 2012)

⁵⁹ Chawki, *Islam in the Digital Age*, 138-141

Antwoord:

The answer to your question is in what you see and not in what you hear. I don't think the issue needs to be addressed; however, your question must be regarding the negative and unlawful things found on the Internet, and not the positive aspects as they are clearly evident. There are in fact many down sides in the Internet, which contain great evil and this is what pushes one to think of the necessary ways to fix the ills on the Internet. It is the obligation of the experts from amongst the Muslims to work on this issue.

Om zijn autoriteit aan te tonen, presenteert al-Munajjid uitgebreide details over zijn educatie op de website, inclusief een lijst van mensen van wie hij zelf geleerd heeft. De website is te lezen in elf verschillende talen.

Islamway.com (Islamway.com)

Islamway.com is een website met artikelen en audiolezingen over geloof en gebruiken van de islam. Ook staan er lezingen van de Koran op de website. Opvallend is de rol voor audio en video op de website, wat Islamway.com ook voor de ongeletterde gebruiker toegankelijk maakt. Er surfen, vergeleken met de gemiddelde internetbezoeker, duidelijk meer thuiswonende vrouwen naar de website, volgens de statistieken van Alexa Online.

Quran Explorer (quranexplorer.com)

Quran Explorer is een website waar de gebruiker teksten van de Koran voorgelezen kan krijgen in verschillende talen. Dit kan naast het Arabisch zowel in het Engels, Urdu, Bahasa Indonesia, Maleis, Turks, Nederlands als Frans. De website wordt voornamelijk bezocht door mannen met een laag inkomen volgens de statistieken van Alexa Online.

Islam Online (islamonline.net)

Islam Online is een opvallende zaak. Philips Seib beschrijft in 2008 Islam Online als een virtuele oemmah, met nieuws, informatie voor bekeerlingen, een *cyber counselor* en live fatwa's.⁶⁰ De website is op 24 juni 1997 opgericht en wordt voornamelijk gefinancierd door de Qatari-overheid, en door kennis te verkopen aan andere islamitische instituten. Volgens Alexa Online was Islam Online in 2007 een van de twee meest bezochte islamgerelateerde websites op het internet. Inmiddels, augustus 2012, staat de website op de 21ste plaats.⁶¹ Opvallend is dat de website nu de nadruk op nieuws legt en niet op fatwa's. De fatwa's zijn zelfs volledig van de website verwijderd.

Naast dergelijke websites is er bijvoorbeeld een islamitische versie van YouTube, genaamd IslamicTube (islamictube.com). En Salamworld (salamworld.com), dat op het moment van schrijven elk moment gelanceerd kan worden, en de islamitische versie moet worden van sociale netwerksite Facebook en is opgericht door verschillende islamitische miljonnairs uit Rusland, Azerbeidzjan en Kazachstan.

---

⁶⁰ Zamam, *From Imam to Cyber-Mufti*, 467

⁶¹ Chawki, *Islam in the Digital Age*, 172-173

3. Interpretatieproblemen

Of het internet het in zich heeft om de islam te reformeren is nog onduidelijk, maar wat wel duidelijk is is dat islam zich online bevindt. Door het ontbreken van autoriteit is de manier waarop islam zich op internet groeit onvoorspelbaar en die vrijheid brengt ook problemen met zich mee.

Er is weinig bewijs dat het internet gebruikt wordt door radicale activisten om terrorisme tegen het Westen te promoten. In contrast is het zelfs zo dat het internet redelijke argumenten promoot door een context waarin iedereen in principe de bronnen zelf kan controleren.⁶² Maar dit betekent niet dat het niet gebeurt, maar het is moeilijk te controleren, bijvoorbeeld door het gesloten karakter van dergelijke groepen op internet.⁶³ Maar dit is duidelijk een onderdeel dat meer onderzoek nodig heeft.

3.1: Autoriteit

De verschillende islamitische websites kunnen vaak verbonden worden met een organisatie of platform, maar ze kunnen net zo effectief zijn als het door een individu gemaakt is. Bijvoorbeeld een website waarin diegene zijn eigen wereldbeeld uit. In theorie kan de website van een individu, een homepage over islam of een weblog, voor een neutrale internetsurfer hetzelfde gewicht dragen als een grote website van een organisatie. Het is moeilijk de credenties van een online islamitische autoriteit te bepalen, en daarmee heeft het internet een belangrijke kwestie voor hedendaags islam geïntroduceerd.⁶⁴

Het onderscheid tussen het soennisme en sjiïsme is hierbij van belang. Het soennisme is een overkoepelende term voor een variatie aan culturele, historische, politieke, legale, religieuze en sociologische perspectieven, niet altijd in overeenstemming met elkaar, gefocust op het idee dat religieuze autoriteit van de profeet Mohammed en zijn volgers komt. Dit is geborgen in een variatie aan bronnen, inclusief verscheidene legale interpretaties en collecties van uitspraken van de profeet.⁶⁵

In tegenstelling tot het soennisme is het sjiïsme een overkoepelende term voor een aparte, maar verbonden, variatie aan culturele, historische, politieke, legale, religieuze en sociologische perspectieven, niet altijd in overeenstemming met elkaar, gefocust op het idee dat religieuze autoriteit en interpretatie stamt van de profeet Mohammed en zijn nakomelingen, inclusief de lijnen van spirituele leiders of imams.⁶⁶

Door de populariteit van internetfora, discussiegroepen en vraag en antwoordpagina's, is er een mogelijkheid ontstaan om te shoppen bij het maken van een juridische of religieuze beslissing. Hoewel moslimimmigranten altijd al een brede variatie aan bronnen geraadpleegd hebben bij vragen, zoals families, gemeenschapsleiders, imams, advocaten en literatuur, heeft het ontbreken van een centrale islamitische autoriteit op het internet gezorgd voor een hele klasse aan islamitische wetexperts. Hierdoor is het gevaar aanwezig dat de islamitische wet online een zaak wordt van kiezen wat het meeste aanstaat. Een soort zelfhulp. Soms ook door als moslim met een vraagstelling een standpunt in te nemen tussen twee uitspraken in, terwijl diegene die

---

⁶² B. S. Turner, *Religious Authority and the New Media*, Theory Culture Society vol. 24 (2007) 127

⁶³ Bunt, *iMuslims*, 187

⁶⁴ Bunt, *Islam in the Digital Age*, 132

⁶⁵ Bunt, *Islam in the Digital Age*, 132-133

⁶⁶ Bunt, *Islam in the Digital Age*, 2003 133

de uitspraken gedaan hebben mogelijk beide niet met het ingenomen standpunt eens kunnen zijn.⁶⁷

Natuurlijk gaat de gevestigde oelema ook online en werken ze hard aan hun vaardigheden om websites te ontwerpen, maar dit gaat wellicht niet snel genoeg om de concurrentie aan te kunnen gaan met de moderne, mooie en informatieve websites die er al in de Dar al-Cyber Islam te vinden zijn. Tevens wordt die gevestigde oelema geconfronteerd met niet-professionele theologen die hoofdstukken en verzen kunnen citeren, aangezien dat voor iedereen online te vinden en te lezen valt. Hiermee kunnen mensen niet alleen de argumenten van de oelema ondermijnen, maar ook de basis van hun autoriteit.⁶⁸

Volgens orthodox islam is de ijihad, de poort van de interpretatie, van de Koran gesloten, maar moderne mediatechnologie heeft het religieuze debat geopend. Niet op een locale, maar globale schaal, met onvoorspelbare gevolgen.⁶⁹

3.2: Fatwa's

Door de afwezigheid van een officiële islamitische autoriteit bij de verschillende vormen van islam, werden fatwa's de belangrijkste manier om met normatieve zaken en vragen om te gaan. Een fatwa is een juridisch advies uitgegeven door een mufti als reactie op een vraag van een individu. Een fatwa wordt gebruikelijk aangevraagd over zaken die niet door de fiqh-literatuur behandeld worden en ze zijn niet bindend. De autoriteit van een uitgegeven fatwa is gebaseerd op de educatie van de mufti en zijn status binnen de gemeenschap.⁷⁰

Hoewel fatwa's gebruikt worden om te reageren op vragen in relatief unieke situaties, heeft de ontwikkeling van communicatie via massamedia er juist voor gezorgd dat fatwa's wijdverspreid werden en daardoor ook een belangrijkere status kregen, omdat het voor veel meer mensen bruikbaar is. Dus fatwas gaan niet meer enkel over individuele vragen, maar over fundamentele zaken, zoals vragen over de integratie van moslims in Europese gemeenschappen.⁷¹

Het internet heeft die verspreiding doorgezet. Hoewel internetfatwa's doorgaans het traditionele prototype van een fatwa volgen⁷², heeft de hoeveelheid fatwa's dat er nu voor moslims beschikbaar is gevolgen, voor zowel voor de status van de fatwa's zelf als de status van de mufti's. Door het internet is er een plots een stijging van personen die deze titel gebruiken zonder dezelfde status als traditionele mufti's te bezitten, dus wellicht zonder de educatie en de status binnen een gemeenschap. Er zou gezegd kunnen worden dat het internet in zekere zin van iedereen een mufti heeft gemaakt.⁷³

Online kunnen fatwa's op een overzichtelijke manier doorgezocht worden via archieven vol met meningen, vragen en antwoorden. Ook kunnen vragen vaak per email, of via een formulier op

---

⁶⁷ Zamam, *From Imam to Cyber-Mufti*, 469-471

⁶⁸ Kort, *Dar al-Cyber Islam*, 369

⁶⁹ Turner, *Religious Authority and the New Media*, 121

⁷⁰ Chawki, *Islam in the Digital Age*, 166

⁷¹ Chawki, *Islam in the Digital Age*, 167

⁷² Shaheen Sardar Ali, *Cyberspace as Emerging Muslim Discursive Space? Online Fatawa on Women and Gender Relations and its Impact on Muslim Family Law Norms*, *International Journal of Law, Policy and the Family* vol. 24 (2010)

⁷³ Bryan S. Turner, *Religious Authority and the New Media*, *Theory Culture Society* Vol 24 (2007) 119-120

de website zelf, ingestuurd worden, volledig anoniem. Websites zoals Fatwa-Online, Ask-Imam en Islam Q&A presenteren fatwas op deze manier in zoekbare databases. Deze archieven zijn een interessante bron voor een eventuele vervolgstudie. De behandelde vragen, die gesteld zijn door moslims die ergens mee zitten, geven aan met wat voor vragen hedendaagse moslims in verschillende contexten zitten. Het geeft een persoonlijk inzicht in de zorgen van individuen, op een open en een voor iedereen doorzoekbare manier.⁷⁴

Er worden in de fatwa's veel verschillende zaken behandeld, en moslims duiken met verschillende doeleindes een archief in of dienen zelf een vraag in. Bijvoorbeeld moslims die in een omgeving wonen dat vijandig tegenover hun religieuze wereldbeeld aankijkt, kunnen advies en inspiratie vinden om met die situatie om te leren gaan. Anderen hechten bijvoorbeeld veel waarde aan verschillende soorten interpretatie van teksten. Het kan persoonlijk zijn, maar ook om jezelf als moslim bekend te maken met andersdenkenden.⁷⁵

Vaak kunnen moslims persoonlijke vragen stellen door de anonimiteit van het internet, maar deze anonimiteit heeft ook een keerzijde. Het kan zo goed misbruikt worden door de autoriteiten van de website, om hypothetische vragen neer te zetten en op die manier hun gedachtegoed te uiten. Niet dat de makers van een website hier geen recht tot heeft, maar het is een mogelijkheid waarmee rekening gehouden kan worden. De vraag is tevens of online islam ondanks de mooiheid van het internet en de ogenschijnlijke snelle veranderingen, niet enkel gaat om traditionele en orthodoxe ideeën in een moderne verpakking.⁷⁶

Maar dat die anonimiteit ook juist mogelijkheden biedt is wel duidelijk. Niet in de minste plaats de mogelijkheid voor vrouwen om vragen te kunnen stellen over onderwerpen die normaal niet gevraagd worden.⁷⁷

---

⁷⁴ G.R. Bunt, *Islam in the Digital Age*, 135-136

⁷⁵ G.R. Bunt, *Islam in the Digital Age*, 136

⁷⁶ G.R. Bunt, *Islam in the Digital Age*, 137

⁷⁷ Ali, *Cyberspace as Emerging Muslim Discursive Space*, 356

Conclusie

Islam heeft het internet niet nodig. Zonder het internet zou de islam niets verliezen dat intrinsiek of centraal is voor de religie. De hajj zal nog steeds plaatsvinden, maar zal wellicht anders georganiseerd worden. Gebeden worden gehouden, maar de timing zal op een meer traditionele manier in de gaten gehouden moeten worden. De zakat zal gegeven worden, al zal de boekhouding niet meer zo praktisch lopen als via bepaalde software. Islam heeft geen computers nodig, maar dit betekent niet dat Islam geen computers kan gebruiken.⁷⁸

Want ja, in zekere zin verandert de digitalisering van de islam de islam. Zeker in praktische zin bij het onderhouden van de plichten en rituelen, of het luisteren naar teksten uit de Koran. Websites geven tijden aan wanneer de moslim moet bidden, men kan aalmoezen bijhouden via gedownloade software en een bedevaart online plannen. Het is tegenwoordig mogelijk dat moslims zich nu meer met een website verbinden dan met een moskee. De drempel is lager, en anonimiteit zorgt voor meer openheid.

Vervangt internet uiteindelijk de stenen moskees? Waarschijnlijk niet. Het internet zorgt voor een democratisatie van islamitische kennis, maar het onderhouden van een blog of website heeft niet hetzelfde gewicht als een juiste educatie. Toch heeft de groei van online zelfs traditionele imams er toe gezet zich als een soort cyberimams te doen presenteren of het internet te doen afstruinen naar materiaal voor de volgende preek.⁷⁹ Ook zullen er nieuwe stemmen te horen zijn, voornamelijk vrouwen, maar het moet nog blijken welke gevolgen dat heeft en of die stemmen een radicaal andere geluid laten horen.

Genoemde termen als reformatie en revolutie moeten gezien worden als een proces. Het internet helpt om dit proces te versnellen, en wordt dus door sommigen gezien als het belangrijkste middel voor een ware islamitische reformatie. Maar wat vooral naar boven komt, is de potentie om te veranderen. Door iedereen een stem te geven en alle teksten voor iedereen beschikbaar te maken blijkt er veel mogelijk te zijn, maar dit niet zonder problemen.

Islam verandert nu het gedigitaliseerd wordt, maar hoe snel deze verandering gaat en hoe deze verandering er uit gaat zien is onvoorspelbaar. Bijvoorbeeld de jonge studenten die online islam gestart zijn, en nu nog steeds een groot deel uitmaakt van de online moslims bevolking, zullen later de nieuwe leiders van islam worden. Daarbij blijft de digital divide een belangrijke factor, want zodra het internet voor meer mensen beschikbaar en begrijpelijk gemaakt wordt, zal het niet enkel bij de geleerde elite blijven hangen en zullen er meer stemmen gehoord worden.

---

⁷⁸ Bunt, *Islam in the Digital Age*, 1

⁷⁹ Zamam, *From Imam to Cyber-Mufti*, 467

Literatuur:

- G.R. Bunt, *iMuslims: Rewiring the House of Islam* (North Carolina 2009)
- G.R. Bunt, *Islam in the Digital Age: E-Jihad, Online Fatwas and Cyber Islamic Environments* (London 2003)
- M. Castells, *The Rise of the Network Society* (Blackwell 2010)
- S. Coleman, J.G. Blumler, *The Internet and Democratic Citizenship: Theory, Practice and Policy* (Cambridge 2009)
- J. Curran, N. Fenton, D. Freedman, *Misunderstanding the Internet* (Oxon 2012)
- M. Doueïhi, *Digital Cultures* (Cambridge 2011)
- K. Fuery, *New Media: Culture and Image* (Houndmills 2008)
- M. Mandiberg, *The Social Media Reader* (New York, London 2012)
- J. Migga Kizza, *Ethical and Social Issues in the Information Age*, (London, 2010)

- M. Chawki, *Islam in the Digital Age: Counselling and Fatwas at the Click of a Mouse*, *Journal of International Commercial Law and Technology* vol. 5, ed. 4 (2010)
- A. Kort, *Web, Dar al-Cyber Islam: Women, Domestic Violence, and the Islamic Reformation on the World Wide Web*, *Journal of Muslim Minority Affairs* vol. 25, ed. 3 (2005)
- A. Mazrui, A. Mazrui, *The Digital Revolution and The New Reformation*, *Harvard International Review* (2001)
- S. Sardar Ali, *Cyberspace as Emerging Muslim Discursive Space? Online Fatawa on Women and Gender Relations and its Impact on Muslim Family Law Norms*, *International Journal of Law, Policy and the Family* vol. 24 (2010)
- B. S. Turner, *Religious Authority and the New Media*, *Theory Culture Society* vol. 24 (2007)
- S. Zamam, *From Imam to Cyber-Mufti: Consuming Identity in Muslim America*, *The Muslim World* vol. 98 (2008)